

in slikar Arjan Pregl, ki ustvarjalno in lahko povezuje svojo likovno profesionalnost z otroško neposrednostjo.

Tatjana Pregl Kobe (1946) je od leta 1978 v svobodnem poklicu. Ustvarja kot umetnostna zgodovinarica, likovna kritičarka, pisateljica, pesnica in fotografinja. Med njena strokovno najpomembnejša dela spada knjiga *Slovenska knjižna ilustracija* (1979), v kateri je z bogatim dokumentacijskim gradivom in analitično oceno postavila temelje za nadaljnje raziskovanje ustvarjanja na tem področju. Ob postavitvah razstav v galerijah po Sloveniji in v tujini piše eseje o likovnih ustvarjalcih ter ocene njihovega dela. S tega področja so izšle tri obsežne knjige *Likovne impresije* (2000, 2003, 2007) ter več monografij. Bila je članica strokovnih žirij, ki ocenjujejo dosežke v slovenski likovni umetnosti, večkrat pa je sodelovala tudi v mednarodnih žirijah za področje ilustracije. Ustvarjalna je tudi na literarnem področju. Do sedaj je izšlo štirinajst njenih pesniških zbirk za odrasle in osemindvajset knjig za otroke.

Maruša Avguštin

1000 UND 1 BUCH 2011

Prvo številko avstrijske strokovne revije za mladinsko literaturo *1000 und 1 Buch* (1000 in 1 knjiga) vsebinsko zaokroža tema, posvečena literarnim junakom, ki jih zaznamuje neukročenost. Glavna prispevka na to temo sta referata Heidi Lexe in Marlene Zöhrer s poletnega strokovnega srečanja, ki ga je organiziral Institut za mladinsko književnost leta 2010.

V prvem prispevku »Lebe lieber ungebändigt« (Bodi raje neukročen) Heidi Lexe analizira s psihološkega vidika

nekaj izbranih knjig, v katerih mlade literarne like označuje njihova neukročenost, neprilagojenost, prvinskost, ki jo lahko živijo tudi v namišljenem svetu, kot na primer Sendakov Maks, ali pa doživljajo divjino stran od domačega, normalnega človeškega okolja, kot na primer Kiplingov Mavgli.

V drugem prispevku z naslovom »Lebe lieber unauffällig« (Raje bodi neopazen) Marlene Zöhrer analizira nekaj mladinskih knjig, v katerih so literarni liki sicer pridni, ubogljivi otroci, kot sta npr. Anica in Tomaž v Piki Nogavički, a so lahko tudi pobudniki dogodkov, ki jih večina odraslih smatra za svojske, nenavadne in divje, v očeh otrok pa so dobra dejanja. Do hudih nesporazumov pride tudi takrat, ko otroci v sproščeni igri naredijo nekaj, kar je za ljudi iz drugega kulturnega območja popolnoma nesprejemljivo.

Soočanja literarnih in filmskih junakov z včasih kar srhljivo divjostjo in z drugačno, primitivno civilizacijo, kot na primer v Goldingovi knjigi *Gospodar muh*, v Pratchettovi knjigi *Otok* ali v TV seriji *Izgubljeni*, so spodbudila Christino Ulm k analizi nekaterih tovrstnih zgodb (»Das Rohe und das Gekochte. Gefährliche Reisen auf exotische Inseln./Surovo in kuhano. Nevarna potovanja na eksotične otoke.«).

Barbara Schlechte obravnava v prispevku »School's Out« (Izven šole) nekaj filmov, v katerih igra pomembno vlogo šolska uniforma. Ta pomeni disciplino, hierarhijo, status in pripadnost. Pomeni tudi ograjevanje od drugih skupin. Uniforma oziroma poseben, vpadljiv način oblačenja, povezuje tudi pripadnike posameznih skupin, ki se upirajo ustaljenim družbenim normam.

Na temo prvinskosti, neukročenosti je ubranih tudi šest pesmi Michaela Stavariča s skupnim naslovom *Die Wahrheit über den bösen Wolf* (*Resnica o zlobnem volku*).

Franz Lettner v prispevku »Unsichtbar« (Neviden) razmišlja o tistih literarnih bitjih, ki za večino ne obstajajo, so pa nepogrešljivi domišljjski prijatelji in spremljevalci posameznih otrok, in tistih, ki so živi in prisotni, pa zaradi svoje skromnosti in zaprtosti vase za večino drugih ostajajo prezrti in nevidni.

Nicole Kalteis v prispevku »Jede Frage ist zulässig!« (Vsako vprašanje je dopustno!) predstavlja švedsko avtorico Pernillo Stalfelts, ki piše in pogosto tudi sama ilustrira knjige za mlade s tematiko smrti, nasilja in ljubezni.

Zelo posebnega in večkrat nagrajenega nemškega ilustratorja in avtorja slikanic, Nikolausa Heidelbacha predstavlja Silke Rabus v prispevku »Ich male gegen jede Regel!« (Slikam proti vsem pravilom!). V odgovorih na zastavljena vprašanja ilustrator brez zadržkov razkriva sebe, svoje delo in svoj odnos do ilustracije.

Slika jabolka na platnicah **druge številke** simbolično napoveduje zapeljevanje, osrednjo temo te številke. Thomas Mayerhofer in Daniela A. Frickel se v prispevku »Wer verführt hier wen?« (Kdo tu koga zapeljuje?) lotevata teme z vidika spolnega zapeljevanja, prisotnega v sodobni mladinski literaturi. Očaranje, zmedenost in uničenje so trije modeli odnosov njune obravnave, ki jih lahko povzroči zapeljevanje. V današnjem času so klišejske vloge zapeljivcev in zapeljivk ter zapeljanih pogosto spremenjene.

Tudi vampirji in vampirke, celo z avstrijske Štajerske, se morajo za dosego svojega cilja posluževati zapeljevanja, a tudi oni sami so lahko zapeljani. O tem, kako jih oživijo v sodobnih zgodbah nekateri avtorji, piše Heidi Lexe v prispevku »Gut, saftig, steirisch? Versuchen und Versuchtwerden aus Vampir – Sicht.« (Dobro, sočno, štajersko? Skušati in priti v skušnjavo z vampirskega stališča).

Avtorji naslednjih štirih prispevkov v uvodih navajajo rajsko podobo zapeljevanje ob drevesu spoznanja. Ralf Schweikart v prispevku »Macht macht verführerisch« (Moč zapeljuje) navaja nekaj primerov iz mladinske literature, kjer moč, predvsem fizična, posameznika ali skupine zapelje druge v največkrat podrejen položaj in odvisnost.

Lukas Bärwald v prispevku »All you can eat« (Vse, kar lahko poješ) izpelje motiv uživanja prepovedanega jabolka na literarnokulinarično zapeljevanje. Zapeljevanja z jabolkom, kot pri Sneguljčici, in s hrano nasploh, kot pri Alici ali Harryju Potterju, sodijo v koncept poželenja. Tudi nasprotje poželenju, zavračanje hrane, kot je prisotno npr. v številnih zgodbah o juhah, spodbudi k raznim oblikam zapeljevanja, da bi juha le stekla po grlu. Kulinaričnemu zapeljevanju pa se je treba tudi upreti, kot v Grimmovi pravljici *Vrana* in v Dahlovem *Čarlju in tovarni čokolade*.

Želja po prepovedanem in doveznost za lepe obljube, ki sta jima podlegla Eva in Adam, sta prisotni tudi danes. Zapeljevati pa se da tudi s slikami. Silke Rabus v prispevku »Die Verlockung der Bilder« (Privlačnost slik) pokaže, kako ilustratorji Susanne Janssen, Dave McKean, Hannes Binder in Benjamin Lacombe obvladajo likovno zapeljevanje.

Evina krivda in njena s kaznijo znamenovana podrejenost možu mnoge ženske opredeljuje še danes, kar je očitno tudi v nekaterih sodobnih zgodbah, ki jih predstavi Ines Bianca Vogdt v prispevku »Paradiesgeschichten?« (Rajske zgodbe?).

O čisto osebnem odnosu do nemških pripovedovalcev zgodb, posnetih na nosilcih zvoka, in o tem, zakaj ga nekateri glasovi privlačijo, nekateri pa odbijajo, piše Bruno Blume v prispevku »Die deutschen Stimmen« (Nemški glasovi).

Kakšni so prijemi zapeljevanja v pop glasbi in v filmih, ki se jim poslušalci

in gledalci radi prepustimo, piše Robert Buchschwentner v prispevku »Wer brennt, schlägt keine Wurzeln« (Kdor hiti, ne požene korenin).

Knjige, ki so prejele avstrijsko nagrado za mladinsko literaturo 2011, Österreichischer Kinder- und Jugendliteraturpreis 2011, so predstavljene v posebni, slikoviti prilogi te številke. Nekaj avtorjev in nagrajenih knjig pa je predstavljenih v prispevkih.

Michael Roher, nagrajenec 2011 v kategoriji slikanic (za slikanico: *Fridolin Franse frisiert (Fridolin Franse frizira)*), se v pogovoru s Franzem Lettnerjem v prispevku »Dem Traum näher kommen« (Bližati se sanjam) razgovori o sebi in svojem ilustratorskem ustvarjanju.

Kathrin Wexberg v prispevku »Geschichte ist Kommunikation & Konstruktion« (Zgodba je komunikacija & konstrukcija) predstavi nagrajeno knjigo Monike Helfer in Michaela Köhlmeierja z ilustracijami Barbare Steinitz *Rosie und der Urgrossvater (Rozi in praded)*, katere nastanek je vezan na odprtje judovskega muzeja v kraju Hohenems na področju Vorarlberga. Kratke zgodbe v knjigi, ki pripovedujejo o preteklosti in sedanosti Judov, naj bi mlade seznanile z zgodovino in življenjem judovske skupnosti, ki je na tem področju naseljena že preko 300 let.

Pisateljica Kathrin Steinberger v prispevku »Ich erzähle, was mich bewegt« (Pripovedujem o tem, kar me vznemiri) odgovarja na vprašanja, ki sta ji jih zastavila Heidi Lexe in Franz Lettner. Pogovor se navezuje predvsem na knjigo *Die Brüder von Solferino (Bratje iz Solferina)*, ki govori o kruti bitki, katere posledice so privedle do ustanovitve Rdečega križa. V knjigi se zgodovinski, politični in vojni dogodki prepletajo z usodami posameznikov na obeh straneh bojne linije. Kathrin Steinberger je za to knjigo prejela avstrijsko nagrado za mladinsko literaturo 2011 v kategoriji knjig za mladostnike.

Drugo nagrajeno knjigo v kategoriji knjig za mladostnike, knjigo Carolin Philipps *Wofür die Worte fehlen (Za kar ni besed)*, ki pripoveduje o spolnem nasilju očeta nad lastnim sinom, analizira Heidi Lexe v prispevku »Sprachspiel des Schmerzes« (Besedna igra bolečine).

S člankom »Rotzfrecher Strich, brave Linie ...« (Nesramna črta, dobra linija ...) pričenja Renate Habinger v tej številki serijo prispevkov o različnih tehnikah risanja. Prvi je namenjen krediti, katere učinek razloži ob ilustracijah Heide Stöllinger in Eve Muggenthaler.

V tretji številki so objavljeni prispevki, ki obravnavajo najrazličnejša področja v otroških in mladinskih knjigah.

Ute Wegmann v prispevku »The Lost Thing« (Izgubljena stvar) natančno analizira filmsko priredbo slikanice v zadnjem času zelo uveljavljenega avstralskega avtorja Shauna Tana. Scenarist in režiser filma je sam Shaun Tan. 16-minutni film je leta 2011 prejel oskarja za najboljši animirani kratki film.

Sarah Wildeisen v prispevku »Sebastian Meschenmosers wundersam ungezähmte Geschichten« (Čudovite neukročene zgodbe Sebastiana Meschenmoserja) predstavlja tudi v mednarodnem prostoru vedno bolj uveljavljenega nemškega ilustratorja Sebastiana Meschenmoserja, ki sam sebe opredeljuje za figuralista.

Franz Derdak v svojem prispevku »Vom geheimen Sprechen zum WEB OF TRUST – Von der face – to – face – zur Massenkommunikation – Vom Du zur Globalisierung« (Od skrivnega govorjenja do WOT – od osebnega – do množične komunikacije – od ti do globalizacije) razmišlja o razvoju jezikovne komunikacije.

Švicarski pisatelj, Andersenov nagrajenec leta 2008, in psihoterapevt Jürg Schubiger objavlja v tej številki ljubko

zgodbico *Das Pflaster (Obliž za rano)*, pogovor med deklico in obližem, ki je za nekaj trenutkov dobil dar govora.

»Aber bitte mit Gefühl!« (Z občutkom, prosim!) je naslov prispevka, v katerem Christina Rademacher ocenjuje knjige, ki prinašajo vsebine nekaterih priljubljenih poučnih televizijskih oddaj za otroke, in ugotavlja, kdaj ima tiskani medij enako sporočilno in informativno moč kot tehnično zmogljivejši mlajši medij.

Lasje, dolgi, postriženi, naravno rdeči, pobarvani v najrazličnejše barve, urejeni v lepe ali v punk pričeske kot posledica prisile ali pa upornišva, imajo v literaturi za otroke in mlade precej pomembno vlogo. O tem piše Barbara Slechta v prispevku »Hair« (Lasje).

Opis nekega dogodka, ki se je zgodil v enem dnevu, se lahko v literaturi raztegne tudi na sto knjižnih strani. Lahko pa je na primer opis poletja, celega leta ali desetletja strnjen na le nekaj straneh. Čas in tempo dogajanja sta odvisna od pripovedovalca zgodbe. Nekaj mladinskih knjig, katerih dogajanje je izrazito vezano na čas, opiše Marlene Zöhrer v prispevku »Die (Ver-) Messung der Zeit« (/Iz-/ meritev časa).

V zgodbi *Der Duft der Traurigkeit (Vonj po žalosti)* nemške pisateljice Tamare Bach deklica odkriva različne vonje, ki imajo tudi vsak svoj pomen in neko sporočilo. Tudi razpoloženje je zaznamovano z vonjem.

Avstrijska pisateljica Renate Welsh v svojem prispevku: »... dann ist man richtig arm« (... potem je zares reven) razmišlja o upovedovanju revščine v knjigah, ki so namenjene mladim. Oblik revščine je v današnjem svetu več, od materialne, duhovne, socialne, od revščine posameznika do revščine in brezizhodnosti, ki prizadeneta cela ljudstva. Čeprav se zaveda, da ta tema ni privlačna za branje, meni, da naj pisatelj o njej vendarle piše, seveda tako, da bo mladega bralca

s prepoznavanjem opisanega okolja, situacije in oseb ali z zanimivim opisom drugačnega pritegnil k branju.

Nekaj zelo posebnega so v mladinski literaturi liki, katerih odločitve ali dejanja so v zgodbi vezana na čas. Zato imajo pri sebi vedno uro. Odlična primera sta na primer zajec v knjigi Lewisa Carrolla *Alica v čudežni deželi* ali pa Mojster Secundus Minutius Hora v knjigi Michaela Endeja *Momo*. O teh zgodbah piše Lukas Bärwald v prispevku »Chronisch chronologisch« (Kronično kronološko).

Poljubi so v mladinski literaturi marsikdaj opisani presenetljivo ganljivo. Pristrčno je npr. opisana naivnost in nevednost Petra Pana, ko ga je hotela poljubiti Vendi (James M. Barrie: *Peter Pan*), pa poljub med Evo in Adamom v zgodbi Jürga Schubigerja *Als die Welt noch jung war (Ko je bil svet še mlad)*, ali pa poslednji poljub Lolinega očeta v knjigi Annette Mierswa *Lola auf der Erbse (Lola na grahu)*. Če te sorodniki preveč poljublajo in ti gre to že na živce, lahko narediš tako kot mali Toto: na majico si daš napisati: Ne poljublaj! (v knjigi z enakim naslovom *Nicht küssen!*). O posebnih poljubih piše Kathrin Wexberg v prispevku »... dazu braucht man einen anderen Mund« (...za to so potrebna še druga usta).

»Der Faltenwurf des Zeichners« (Draperija risarja) je naslov prispevka Heidi Lexe, ki je portret ilustratorja Einarja Turkowskega. Umetnik je s svojim drugačnim, nenavadnim načinom ilustriranja, z natančno izrisanimi liki iz živega in neživega sveta, v črno-beli tehniki s svojo izjemno domišljijo ustvaril slikovite fantazijske ilustracije.

Tudi v Avstriji se je dobro prijelo bralno gibanje, ki je vzniknilo v Angliji leta 1992 in se nato preneslo v druge evropske države. Avstrijsko gibanje, ki se imenuje Buchstart: mit Büchern wachsen (Knjižni start: odraščati s knjigami), vključuje različne ustanove, najpomembnejše

med njimi so knjižnice, ki si prizadevajo spodbujati branje knjig v družinskem krogu. Reinhard Ehgartner piše o tem gibanju v prispevku: »Die Faszination der Anfänge« (Fascinacija začetkov).

Stefan Graf v prispevku »Eine spielerische Reise durch literarische Bilderwelten« (Igrivo potovanje po literarnih svetovih podob) pozitivno oceni družabno literarno igro Dixit, pri kateri igralci s pomočjo slik in teksta prepoznavajo in ustvarjajo zgodbe. Igra Dixit je bila proglašena za Igro leta 2010.

Ludwig Maximilian Breuer je v prispevku »Was macht es schon, wenn ich mal verlier'?!« (Kaj potem, če kdaj zgubim?!) predstavil nekaj slikanic in stripov, v katerih nastopa klasični par maček–miš v znani vlogi lovec–plen. V nekaterih primerih gre tudi za odnos dobro–zlo, ali za odnos med človekom in živaljo, ali pa med t. i. nadčlovekom in rajo.

Andrea Mecke v prispevku »Gute Mädchen kommen in den Himmel – Schweinemädchen kommen überall hin« (Pridne deklice pridejo v nebesa, pujske pa vsepovsod) predstavi tri slikanice, v katerih nastopajo simpatične, samosvoje in energične pujske.

Zanimanje za otroške in ljudske pesmi se povečuje, večje je tudi povpraševanje po antologijskih izdajah. Znova je odkrit pomen besedne igre, petja in muziciranja v otrokovem razvoju. Andrea Kromoser v prispevku »Es war eine Mutter ...« (Bila je ena mama ...) predstavi nekaj na novo izdanih antologij otroških in ljudskih pesmi.

Renate Habinger nadaljuje v tej številki svojo rubriko »Rotzfrecher Strich, brave Linie ...« s predstavitev svinčnika in opozori na karakter njegove linije na dveh primerih, in sicer pri slikanici Tomija Ungererja *Kein Kuss für Mutter* (*Nobenega poljuba za mamo*) in pri slikanici Stasysa Edrigevičiusa *Der gestiefelte Kater* (*Obuti maček*).

Nekaj prispevkov četrte številke je namenjenih razpravljanju o robovih, mejah med osrednjim in obrobim. Kaj je osrednje in kaj je obrobno, je relativno, odvisno od tega, kdo, kje, in zakaj si nekdo zastavlja to vprašanje.

Caroline Roeder v prispevku »Gekritzel über das Universum oder Peripherie als Mitte der Welt« (Čečkanje o vesolju ali obrobje kot središče sveta) poglobljeno razpravlja o post kolonialni teoriji in opredelitvi stroke do otroške in mladinske literature v predelih sveta, ki jih je zaznamoval kolonializem. Za izhodišče je vzela besedila in ilustracije avstralskega umetnika Shaun Tana.

Pri nastajanju končne oblike knjižnega besedila je zelo pomembna faza, ko avtor in lektor vneseta posebna opozorila, pripombe, spremembe in predloge ob robu rokopisa. Z besedami, markerji, vprašaji in s klicaji opozorita na za tekst nujno potrebne posege. Z znaki si zaznamujejo mesta ob robu teksta, ki je že izdan v knjižni obliki, tudi recenzenti, predavatelji, člani žirij ... V prispevku »Die Randnotiz als Form der Textaneignung« (Pripomba ob robu kot oblika prisvojitve teksta) piše Heidi Lexe o vlogi zaznamkov ob robu teksta.

Nicole Kalteis namenja svoj prispevek »Am Rand« (Na obrobju) novejši mladinski literaturi, v kateri je prizorišče dogajanja predmestje z glomaznimi večstanovanjskimi blokovskimi naselji, kjer so mladi največkrat soočeni z brezizhodnostjo oziroma so brez oprijemljivih možnosti za boljšo prihodnost. Avtorica članka opaza, da v večini tovrstnih knjig nastopa smrt, najpogosteje matere, vzrok smrti je samomor ali prometna nesreča ali celo umor. S to izgubo pa običajno mlad človek pada v še globljo krizo.

Daniele A. Frickel v prispevku »Mütter am Rande« (Mame na obrobju) izpostavi pomen stranskih literarnih likov, ki pa pomembno vplivajo na odločitve glavnega junaka in na razvoj zgodbe.

Glavnemu junaku se lahko pridružijo in ga podprejo pri uresničevanju njegovih zamisli, lahko pa se mu postavijo po robu in ga skušajo onesposobiti. Posebna vloga stranske figure pripada materam, ki v sodobni mladinski literaturi odločilno vplivajo na življenje glavnega junaka. Nekoč ljubeče, skrbne osebe, delujoče tiho iz ozadja, so danes žal postale nerвозne, z delom preobremenjene, depresivne ali pa narcisoidne osebe, daleč od tega, da bi nudile varno pribežališče in bile potrpežljive sogovornice. Očetje so v glavnem odsotni, saj se posvečajo svoji karieri ali pa so družino celo zapustili in se ne ukvarjajo več z njenimi problemi. Avtorica prispevka se sprašuje, ali današnje mame pomagajo mladim, da odrastejo in se najdejo.

Francoska mladinska literatura sicer ni osrednja za avstrijske bralce, nekaj dobrih francoskih avtorjev pa je vendarle prevedenih. Med njimi je tudi pisateljica in literarna raziskovalka Marie-Aude Murail, s katero se je pogovarjala Kathrin Wexberg. Pogovor ima naslov »Ich bin Simpel« (Sem preprosta). *Simpel* je naslov ene od približno desetih knjig, ki so prevedene v nemški jezik.

Katharina Portugal v prispevku »Where the streets have no name ...« (Kjer ulice nimajo imen ...) opiše nekaj fantazijskih zgodb za mlade, v katerih je prizorišče dogajanja (navidezno?) ne-realno.

»Gerahmtes Glück« (Uokvirjena sreča) je naslov prispevka Ines-Biance Vogdt, ki govori o pomenu okvirja pri knjižni ilustraciji. Primere slik brez okvirja, slik, ki delno presegajo okvir, in slik v različnih okvirjih je izbrala pri ilustracijah Anthonyja Browna, Nikolausa Heidelbacha, Petra Sísa, Davida Wiesnerja in Yvana Pommauxa.

Marie-Thérèse Schins v prispevku »Jajaja, wundern, wundern!« (Ja, ja, ja, preseneča, preseneča!) predstavi nekaj novejših, dobrih knjig o otrocih z Downovim sindromom.

Prispevek Petra Rinnerthalerja z naslovom »Paris – Tianjin« je dokaj obsežna analiza del kitajskega ilustratorja Chena Jianghonga. Danes v Franciji živeči umetnik je s temami in motivi svojih slik in ilustracij (zgodovina Kitajske in življenje njegove družine ter navadnih ljudi) zbudil pozornost, s svojo likovno govorico in izraznostjo pa tudi občudovanje in priznanje.

V prispevku »Alles nur peripher?« (Vse le zunaj?) Silke Rabus na primerih iz različnih slikanic razloži, kakšen pomen ima v knjigi ilustracija, ki prestopa standardni okvir in je delno nevidna, in kako s tem zgodbo še podkrepi.

Renate Habinger v tej številki še vedno ostaja pri ilustraciji, ki jo umetnik ustvari s svinčnikom, a mu doda še barvo. Za ponazoritev učinka tovrstne tehnike navede ilustracije Aloisa Carigieta in Wolfa Erlbruchsa.

Številne knjižne novosti, ki jih v vsaki številki oceni več recenzentov, so razvrščene v zanimive skupine, kar pripomore k večji preglednosti. Te skupine so: Brez meja, knjige ki izstopajo, Lažja, zabavna in humoristična literatura, Napete in srhljive knjige, Neprižanesljivo, teme za pogovor, Poučne knjige, Nova strokovna literatura. Zgodbe na nosilcih slike in zvoka so v skupini Pod napetostjo.

Med ocenjevanimi novimi knjigami je v drugi številki tudi knjiga **Lile Prap: Das Hunde – warum (Pasji zakaji)**, ki je izšla pri založbi Bajazzo v Zürichu leta 2011.

Tanja Pogačar